

vábkképző tanfolyamok. Ez is mutatja, mely kérdések foglalkoztatják ma az elemi iskolai tanítókat. Ezekhez járul még a tanfelügyelet újraszervezésének kérdése (az iskolatanácsok). Kétségtelen azonban, hogy általános érdeklődést ma csupán a fizetési, általában a rendi kérdések iránt tapasztalunk.

Kováts Alajos.

2. A tanítóképzés mai kérdései. Tanítóképzésünk az utolsó tíz évben gyökeresen átalakult. Tíz évvel ezelőtti szervezetének csak keretei maradtak meg, de a kereteket kitöltő tartalom lényegesen más. A köztartásvezetői és nevelői intézmények életbe léptetése, az új tanterv, az új vizsgálati rend, intenzívebb gyakorlati kiképzés stb. átalakította a tanítóképző-intézetek külső és belső életét. A lefolyt deceniumban nyert megoldást a tanítóképzői tanárképzés nehéz és nagyfontosságú ügye. A tanítóképzők megújodásában azonban nem minden intézet vett egyformán részt. A reformok főképp az állami tanító(nő)képzőket érték. Hazánk 79 képzője közül pedig mindössze 26 az állami intézetek száma, a többi csaknem kivétel nélkül a felekezetek kezében van. Tagadhatatlan, hogy egyes felekezetek, anyagi áldozatot nem kimélve, dicséretes buzgalommal törekednek elérni az állami intézetek színvonalát, viszont kétségbevonhatatlan, hogy egyes helyeken úgy pedagógiai, mint nemzeti szempontból sok még a kívánni való. A tanítóképző-intézetek egységesebb és tervszerűbb fejlődését csak a képzés és képesítés egységesítése biztosíthatja; innen van, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság országos egyesülete mindenkor a tanítóképzés államosítása mellett foglalt állást. Amint egységes a tanárképzés, épp oly fontos okoknál fogva egységesnek kell lennie tanítóképzésünknek is. A tanítóképzés államosítása a tanítóképzés legkardinálisabb függő kérdései közé tartozik.

Az utolsó években több oldalról lehetett hallani a vészkiáltást, hogy a tanítóképzőkbe sereglő ifjúság száma apadóban van. Ezzel a benépesítés nehéz kérdése vetődött volna fel. Az elmúlt iskolai évről szóló értesítők között is akad olyan, amelyik felpanaszolja a jelentkező növendékek csekély számát. Ha közelebbről megvizsgáljuk tanítóképzőink népességét, azt fogjuk látni, hogy a magyar tanítóképzőket az elnéptelenedés veszedelme távolról sem fenyegeti. Az értesítőik tanúsága szerint az állami tanítóképzőkben egy-egy képzőre az elmúlt évben átlag 115 növendék esett. Egy-egy osztályban tehát 23—29 növendék volt. A tanítónőképzőkben meg még jobbak a viszonyok, különösen ha a nagyszámmal jelentkező magántanulókat is számításba vesszük. A felekezeti képzőkben kedvezőtlenebb a népesedés. A rendelkezésünkre álló 18 felekezeti tanítóképzői értesítő adatai szerint ez intézetekben az elmúlt iskolai évben 1672 nyilvá-

nos tanuló jelentkezett felvételre. Egy intézetre tehát nem egészen 93, egy osztályra mintegy 23 tanuló jutott. Mindemellett bizonyos, hogy nálunk nem lehet a tanítóképzők elnéptelenedéséről beszélni, mint Franciaországban. A jelen évben életbeléptetett fizetési törvények bizonyára növelni fogják a tanítói pályára lépők számát. A tanítóképzők benépesítése tehát nem olyan kérdés, amely belátható időn belül megoldásra szorulna.

Más kérdések foglalkoztatják jelenben a tanárságot. Tanítóképzésünk most éli a legnagyobb forrongás éveit. Az elmúlt iskolai év is gazdag volt munkában és törekvésekben. A céllövészet a múlt iskolai év folyamán honosult meg majdnem az összes állami tanítóképzőkben. Néhány felekezeti képző is dicséretes buzgalmat fejtett ki e nemzeti nézőpontból oly fontos ügyben. Egyik-másik képzőben ifjúsági tűzoltócsapat, alkoholelles, iparvédő egyesület alakult. Dicséretet érdemel annak az intézetnek a törekvése, amelyik pedagógiai múzeum szervezéséhez fogott s Pedagógiai Kört alakított, amely többek között szép ünnepség keretében ülte meg Rousseau születésének 200 éves fordulóját. Egy intézet meghonosította az óráközi torna gyakorlatokat s növendékeit gondos antropometriai vizsgálatnak vetette alá. Egyik a távolabb lakó gyakorlóiskolai tanulóknak akként akart segíteni, hogy Napközi Otthont létesített. Érdekes kezdeményezés az is, amely az intézeti fegyelem fenntartását kifejezetten az ifjúság kezébe teszi át s e célból iskolai fegyelmi bíróságot szervezett. Ez eljárás emlékeztet Trotzendorf szénátusára, vagy protestáns iskoláinknak romjaiban még ma is meglevő régi iskolai életére. Az új szervezések sorát szaporította a kormány is azzal, hogy a budapesti intézetekben a fiú tanítók és tanítónők részére egy évig tartó honosító tanfolyamot állított fel.

Az elmúlt iskolai évben foglalkoztak az egyes tanártestületek a tanítóképzők egész szervezetére és tanulmányi rendjére kiterjedő új Rendtartással. Megállapították az ifjúsági könyvtárak könyvjegyzékét, a kötelező és ajánlott olvasmányokat. Az évközben megvitatott fontosabb kérdések közül említést érdemelnek a következők: a házi és iskolai dolgozatok rendje, az írásbeli dolgozatok egyöntetű készítése, a növendékek helyesírásának javítása, a direkt-módszer használata a német nyelv tanításában, az önképzőkörök működése, a tanulmányi kirándulások, a játékdélutánok kérdése, a kölcsönös hospitálások értékesítése, a nyugdíjügy, a növendékek gyakorlati kiképzése. Ezek közül mindenesetre a legutolsó adta a legtöbb gondot. A legtöbb képző idei értesítője hosszabb-rövidebb teret szentel ennek. Egyik képző meg éppen hosszabb, minden részletre kiterjedő rendjét közli a gyakorlati kiképzésnek. És nemcsak a képzők külön-külön, de maga

a tanáregyesület is foglalkozott vele. Mondhatjuk, hogy a gyakorlati kiképzés a tanítóképzésnek egyik legfontosabb, évek óta napirenden levő egyetemes kérdése. Hogy az elmúlt évben ismét hosszas tanulmányokra adott alkalmat, azt főleg annak kormányrendelet alapján való új rendezése okozta. E rendelet a tanításokra való előkészítések erősebb hangsúlyozásával jelent változásokat. De kormányrendelet nélkül is kénytelen lesz a tanárság hosszabb rövidebb időközökben a gyakorlati kiképzéssel foglalkozni. E kérdést véglegesen megoldani csak akkor lehetne, ha a tanítás egyszerű technika volna, mert ez esetben az abba való bevezetésnek fokozatait és módjait pontosan meg lehetne állapítani. Ezzel ellentétben a tanításban annyi irracionális tényező szerepel, hogy a cél felé vezető egyetlen legbiztosabb útát megjelölni merő lehetetlenség. Ez rendkívül megnehezíti a gyakorlati kiképzésbe való bevezetést. Bátran mondhatjuk, hogy e kérdés mindig a tanítóképzés egyik megoldandó kérdése, tehát a jövő kérdése lesz.

Másik függő kérdése a magyar tanítóképzésnek a képzés kiterjesztése. A tanítóképző tanárság több, mint egy évtizede foglalkozik a tanítóképzés jelenlegi kereteinek kibővítésével, az évfolyamok számának emelésével. Ez a törekvés erős és öntudatos kifejezést nyert a Temesvárott tartott XI. közgyűlésen, mely elhatározta, hogy széleskörű mozgalmat indít a négy évfolyamnak ötre emelése érdekében. A múlt évben Félégyházán tartott XII. közgyűlés újból szükségesnek és sürgősnek nyilvánította az 5. évfolyam felállítását. A tanítóképzői tanárság törekvését lényegesen megerősítette az az előadás, melyet e közgyűlésen Fináczy Ernő *A magyar tanítóképzés jövője* címen tartott. Élesen rámutatott arra, hogy a tanítóképzés nagy feladatait négy esztendő szűk keretében megoldani lehetetlen. A tanítóképzőknek a pedagógia mellett a közműveltségi tárgyakat is tanítaniok kell. A képzés e két ága egymást akadályozza s az ismeretek nagy tömege lehetetlenné teszi a kellő elmélyedést. Ezenkívül is, a pedagógiai tárgyak annyira elvontak, hogy oly korban, amint ez most történik, sikeresen alig taníthatók. Az sem kívánatos, hogy a tanítók oly fiatalon, amikor a jellem még meg nem állapodott, kikerüljenek az életbe. Másokat irányítsanak azok, akik önmagukat sem tudják irányítani! Az érvek egész sokaságát lehetne még felhozni a képzés éveinek szaporítása érdekében, ha ez lenne ezúttal a célunk. Bizonyos, hogy tanítóképzésünk mai programja mellett kétségtelenül mutatkoznak az ifjúság túlterhelésének tünetei.

A túlterhelésen a mai viszonyok között főképp a jó tanítással lehet könnyíteni. Ez és az 1911. életbeléptetett új tanterv vezette rá a tanárságot, hogy az egyes tárgyak methodikájával és általában a

jó tanítás kérdésével foglalkozék. Az egyes tárgyak tanításában követendő módszeres eljárások alaposabb tisztázása céljából az 1912-ben Félégyházán tartott közgyűlés meghonosította a szaktanári értekezleteket. Eddig a pszichológia, a német nyelv, a fizikai és biológiai gyakorlatok, a kézimunka, a testgyakorlás és a csillagászati földrajz részesültek methodikai megvilágításban. De maga a tanítás művelete is, függetlenül a közlendő anyagtól, tüzetesebb vizsgálat alá került. A tanítóképzői tanítás leglényegesebb vonását abban találták, hogy az egyéni munka. Így a tanítóképzői pedagógia középponti problémája az egyéni munka lett. Ennek meghonosítása minden tanítástárgy keretében, ez az a nehéz feladat, amelynek megoldása a jövőben a tanítóképzői tanárságra vár. Emellett a tanítás sikerre csak úgy juthat, ha a tanuló természetéhez alkalmazkodik. A tanítóképzőknek az eddigiéknél módszeresebben és tudományosabban kell tanulmányozniok a serdülés korában levő fiatalság szervezeti és pszichikai életét. Az intézeti nevelésnek számtalan problémája is megoldásra vár. És sok kérdés van még, melyeknek felemlítésére itt nincs tér. Mindezek összessége adja a tanítóképzői pedagógiát. A tanítóképzői tanárság mind világosabban látja, hogy van külön tanítóképzői pedagógia. A «Gymnasiapädagogik»-on kívül joggal beszélhetni «Seminarpädagogik»-ról is. Sőt a tanítóképzőkben folyó munkának sokkal inkább van külön pedagógiai kódexe, mint a középiskolainak. A szakiskolák ugyanis sokkal inkább különböznek minden más iskolától, mint ahogy különböznek az általános műveltséget nyújtó iskolák egymástól. Különleges feladataikból különleges eljárások következnek. E specifikus feladataik s azok elérési módjai adják az ő külön pedagógiájukat. A tanítóképzői pedagógia kialakítása már megindult, részletesebb kidolgozása és rendszerbe foglalása a jövőre maradt.

Részben e pedagógia könnyebb kialakulhatása érdekében nagy-szabású kiállítás rendezését tervezte a tanítóképzői tanárság. A kiállítás az 1914 tavaszán tartandó jubiláris közgyűléssel akarta kapcsolatba hozni.* Egyik legfőbb célja lett volna a kiállításnak annak a feltüntetése, hogy az egyéni munka elvét mennyire sikerült eddig a tanításba belevinni. Ezért a kiállítás anyagának nagyobb részét a tanulók munkaalkotásai adták volna. Másik részét a tanítók és tanárok azon törekvései, hogy a puszta szóbeli ismeretközlést miként lehet rajzzal, sémákkal, vázlatokkal, kísérletekkel, modellekkel s egyéb konstrukciókkal szemléltetőbbé tenni. A miniszter a kiállítás költsé-

* A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete akkor ünnepli fennállásának 25. évfordulóját.

geire kért 25 ezer koronát fedezet hiányában nem engedélyezhette. Így a tanárság a maga erejéből fog, habár kisebb szabású, kiállítást rendezni.

Igen fontos és a szervezés folyamatában levő kérdése tanítóképzésünknek a szakfelügyelet kérdése, mely 1896 óta állandóan foglalkoztatja a tanárság egyesületét. Az egyesület egyik alapkvánása az 1868. évi XXXVIII. t.-c. novelláris úton való revíziója, mert a tanítóképzők annak kereteiből minden tekintetben kinőttek. Tanulmányi ügyeik annyira komplikáltak, céljaik annyira sajátosak, hogy csak kiváló szakemberek lehetnek e téren iránymutatóik. A teljesen önálló, az adminisztratív teendőkre is kiterjeszkedő szakfelügyelői intézmény most van kialakulóban.

Az utóbbi években sokat foglalkoztatta a tanárság egyetemét a továbbképzés ügye is. Ezt az ügyet szolgálják a kurzusok és a tanulmányutak. A kurzusok, az egyesület választmányának állásfoglalása szerint, a szaktudás mélyítését szolgálják és itthon tartandók. A tanulmányutak pedig a külföldi iskolák belső életének és egyes tárgyak módszeres eljárásainak megfigyelésére irányulnak. A szakismeretek bővítésére az elmúlt iskolai évben a következő kurzusok tartottak: 1912 dec. 1—29-ig kísérleti pszichológiai és pedagógiai tanfolyam és 1913 jul. 1—22-ig tanfolyam a gyakorlóiskolák vezetői részére az elemi tanításban felvetődött módszertani újítások megismertetése céljából. A külföldi tanulmányutak pontos szabályzat alá kerültek. Eszerint az ily tanulmányutak előre kidolgozott s a minisztérium által jóváhagyott részletes tervek alapján történnek. A kiküldötteknek kötelességük tanulmányútjukon nyert ismereteiket és tapasztalataikat rendszeresen feldolgozni és a *Magyar Tanítóképző*-ben közzétenni. Az elmúlt év nyarán a kormány 28 tanárt és 8 tanárjelöltet küldött tanulmányútra Német- és Franciaországba és Svájcba. Ennyiből is látható, hogy a tanárok továbbképzésének tudatos és tervszerű rendezése megtörtént, habár bizonyos, hogy vannak e kérdésnek is részletei, melyek szabályozása a jövőre maradt.

Ismeretes, hogy néhány év óta az elemi iskolai tanítás methodikájában nagy forrongás van. Ezt a tanítóképzők tétlenül nem nézhetik. Sőt az elemi iskolai tanítás reformja terén nekik kell a vezető szerepét vállalniok, mert a methodika fejlesztéséhez szükséges mélyebb ismerettel és filozófikus áttekinteni tudással éppen a tanárság rendelkezik. A modern népiskola új körvonalainak a tanítóképzők gyakorló-iskoláiban kell kialakulniok. A magyar tanítóképzők már észrevették és mind világosabban látják, hogy nekik a népiskolai methodika fejlesztésében fontos szerepük van. Ezt bizonyítja a *Gyakorló Iskola* c. folyóirat megindítása, melynek egyetlen célja a

népiskolai tanítás módszerének a továbbfejlesztése. E folyóirat figyelemmel kíséri a módszerre vonatkozó bel- és külföldi mozgalmakat és közli a tanárság kísérleteit és újításait, hogy azok így a nyilvánosságra kerülve, a megvitatásra és kipróbálásra mód legyen s a beváltak közkinccsé lehessenek. Igaz, hogy ez csak az első, de fontos lépés azon az úton, mely a népiskolai tanítás módszerének fejlesztése felé vezet, de az út meg van törve és a jövő fejlődés irányai ki vannak jelölve.

Igen kevés szó esett eddig nálunk a pedagógiai tárgyak reformjáról. Pedig e kérdéssel újabban a német szakfolyóiratok sokat foglalkoznak. Bizonyos, hogy a pedagógiai tárgyak mai kereteikben sokáig már nem hagyhatók. A közműveltség tárgyai és a pedagógiai tárgyak között jelenleg nincs meg a szükséges egyensúly, mert az előbbiek anyaga, terjedelme aránytalanul nagyobb az utóbbiaknál. Miben van így a tanítóképzők szakiskolai jellege? Fináczy Ernő is azt mondja, hogy a képzés pedagógiai oldalát a mostaninál nagyobb mértékben kell hangsúlyozni. Bátran állíthatjuk, hogy az új tantervnek — minden kitünő vonása mellett — van egy fogyatkozása: a pedagógiára vonatkozó része megoldatlan. Számtalan, a pedagógiai tárgyak reformjával kapcsolatos kérdés vár még itt elintézésre. Ilyen mindjárt az, nem kellene-e a közműveltségi tárgyak tanítását időben is különválasztani a tényleges pedagógiai kiképzéstől? Fináczy Ernő már említett előadásában a különválasztás mellett foglal állást. A pedagógiai tárgyak tartalmának is, legalább részben, ki kell bővülnie, szellemének meg kell változnia. A pedagógia fejlődése tanítóképzőinkben nem volt elég tudatos és tervszerű. Anyagát nagy ötletszerűséggel, sokfelől vette. Képzőink egy pedagógiai iskola eredményeiből sem merítettek elég mélyen. E tárgy művelésében csak a legutóbbi évek óta mutatkozik tudatosság. A pszichológia kísérleti alapon való tanítása ugyanis bevonult a képzőkbe s ezzel a pedagógia ezen oldalról szilárdabb alapvetést nyert. De a pedagógia másik alaptudománya, az etika, még ma is csaknem teljesen hiányzik. A logika is elhanyagolt. A methodika csak függetlenítése révén érvényesülhet a kívánt mértékben. A népoktatási szervezeten elhelyezése teljesen hibás. A nevelés története sem részesül kellő művelésben. A neveléstudományi tárgyak tanításmódjára vonatkozólag is sok kérdést lehetne felvetni. A szemináriumi munka szervezése ezen a téren is felette kívánatosnak látszik. A pedagógia fejlődésével kapcsolatban is sok feladat megoldása vár a képzőkre. A tanítóképzők elméleti pedagógiáját az általános pszichológia mellett az eddiginél sokkal nagyobb mértékben a gyermekpszichológiára kell építeni. A gyermektanulmány az utóbbi időben sokat haladt. A pedológia eredményei-

nek feldolgozása, tanítható formába öntése és a pedagógiai képzésbe való szerves elhelyezése még megoldásra vár. Eddig a belga képzők tettek e téren kísérletet. A tanítóképzői tanárság fontos feladata ezen kívül a tanítóság továbbképzésének irányítása s a pedagógia ápolásának s fejlesztésének a tanítóság körében való szervezése. Még számtalan, a pedagógiai tárgyak reformjával kapcsolatos kérdést lehetne felvetni. Ezúttal azonban csak rá akartunk mutatni arra, hogy ez is oly kérdés, mellyel a tanítóképzői tanárságnak behatóan foglalkoznia kell.

Ez vázlatos képe annak a sokoldalú munkatervnek, melyet a tanítóképzői tanárság maga elé tűzött. Ha dolgozott a múltban, még sokkalta jobban ki kell fejtenie erejét a jövőben, ha a kitűzött kérdéseket megoldani, újakkal szaporítani akarja. *Molnár Oszkár.*

3. A polgári fiúiskola problémája. A polgári fiúiskola három évtizede problémája közoktatásunknak. Akkor kezdett már azzá lenni, amidőn az 1879. (III. és maig utolsó) tantervvel, s az 1883. minősítési törvénnyel sikeresen elintézettnak hitték a jövőjét.

1895 körül már ismerte a kormány ezt a problémát. 1894. maga Wlassics miniszter jelentette ki, hogy a polg. fiúiskola helyzete tűrhetetlen. S mégis elmulasztották a polgáriskolából kifejlődött, azokkal szerves kapcsolatban állt kereskedelmi iskolák elválasztásának és a polgáriskolák tervét a polgáriskola kérdésének megoldásával összekötni. E mulasztás a polgáriskola kérdését szövevényesebbé tette és ez ma, 2 évtizedes tárgyalás, tanulmányozás, sok oldalról történt hozzászólás után valóságban még mindig ott és úgy áll, mint 1894-ben. De a léfolyt 2 évtized vitája még sem volt meddő. Két fontos eredményt elért. Egyik az, hogy a problema fontosságát, sürgős megoldásának szükségességét ma már nemcsak a polgári fiúiskola tanárai hirdetik, hanem elismeri a kormány, a különböző tanügyi körök, a sajtó és a társadalom némely tekintélyes rétegei is. A másik eredmény pedig az, hogy a kérdés megoldásának sarkalatos elve, sőt nagy vonásokban a részletei is tisztázottnak tekinthetők.

A probléma a következő feladatokat foglalja magában: 1. meg kell határozni, hogy mely kulturális szükséglet kielégítése vár a polgári fiúiskolára és mily tanulmányi rendszerrel lehet ezt a szükségletet kielégíteni; 2. ennek alapján ki kell jelölni azt a helyet, amely közoktatási szervezetünkben őt megilleti és tisztázni kell a különböző iskolákhoz való viszonyát; 3. meg kell állapítani számára azt a szervezetet, amely feladatánál, tanulmányi rendszerénél és helyzeténél fogva a legmegfelelőbb; 4. ezek szerint kell rendezni a tanárképzés dolgát; 5. dönteni kell abban, hogy feladatánál, tanulmányi